

І. М. ЛЕБЕДЄВА

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри психології і туризму,
Київський національний лінгвістичний університет (Україна, Київ)

e-mail: irina_lebedeva@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4214-7302>

ТУРИЗМ ЯК ФАКТОР ЗБЛИЖЕННЯ МІЖ ДЕРЖАВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ, США, ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ В НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ

Анотація

Метою даної статті є аналіз реалізації проєктів співпраці між державами Центральної Азії, Сполученими Штатами Америки, Європейським Союзом та Україною в туристичній сфері в контексті російсько-української війни. **Методологічною основою** дослідження є принципи об'єктивності, історизму, аксіологічності. У залежності від дослідницьких завдань застосовувалися як універсальні методи наукового пізнання, так і методи, властиві конкретним наукам, зокрема методи аналізу, синтезу, дедуктивний, історико-хронологічний, синхронний, геополітичний, метод цивілізаційного підходу. **Наукова новизна.** Здійснено аналіз місця туризму як фактора “м'якої сили” у процесі зближення США та Європейського Союзу з державами Центральноазіатського регіону на сучасному етапі у контексті широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України. **Результати дослідження.** Російсько-українська війна, попри географічну віддаленість від досліджуваного регіону, сприяла диверсифікації зовнішньополітичних орієнтирів держав Центральної Азії. Не бажаючи перетворитись на сателітів Китайської Народної Республіки або Російської Федерації, а також з огляду на необхідність подолання наслідків коронавірусної пандемії для національних економік, держави регіону здійснили важливі кроки на шляху зближення з демократичними країнами Заходу. Серед основних напрямів співпраці вагоме місце займає туризм. З метою його розвитку євроатлантичною спільнотою ініційовано низку програм, покликаних сприяти розвитку туристичної сфери центральноазіатських держав. З огляду на зміну пріоритетів держав Центральної Азії для України зміцнення зв'язків у галузі туризму з Казахстаном, Узбекистаном, Туркменістаном, Таджикистаном та Киргизстаном може стати перспективним напрямом для відновлення національної туристичної галузі після закінчення повномасштабної війни.

Ключові слова: туризм, культурно-гуманітарна співпраця, держави Центральної Азії, США, Європейський Союз, програма “Туризм Шовкового шляху”.

TOURISM AS A FACTOR OF RAPPROCHEMENT BETWEEN CENTRAL ASIA, THE USA, THE EUROPEAN UNION AND UKRAINE IN RECENT HISTORY

Abstract

The purpose of this article is to study the prospects for cooperation between the Central Asian states, the United States of America and the European Union in the tourism sector in the context of the Russian-Ukrainian war. **The methodological basis** of the study is the principles of objectivity, historicism, and axiology. Depending on the research tasks, both universal methods of scientific knowledge and methods specific to specific sciences were used, including methods of analysis, synthesis, deductive, historical and chronological, synchronous, geopolitical, and civilizational approach. **Scientific novelty.** The author analyzes the place of tourism as a factor of “soft power” in the process of rapprochement between the United States and the European Union with the states of the Central Asian region at the present stage

in the context of the Russian Federation's large-scale aggression against Ukraine. **Conclusions.** The Russian-Ukrainian war, despite its geographical remoteness from the region under study, has contributed to the diversification of the foreign policy orientations of Central Asian states. Not wanting to turn into satellites of the People's Republic of China or the Russian Federation, and given the need to overcome the consequences of the coronavirus pandemic for national economies, the states of the region have taken important steps towards rapprochement with democratic Western countries. Tourism is one of the main areas of cooperation. In order to develop it, the Euro-Atlantic community has initiated a number of programs designed to promote the development of the tourism sector in Central Asian countries. Given the changing priorities of the Central Asian states for Ukraine, strengthening ties in the tourism sector with Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Tajikistan, and Kyrgyzstan may become a promising area for restoring the national tourism industry after the end of a full-scale war.

Key words: tourism, cultural and humanitarian cooperation, Central Asian states, the United States, the European Union, the Silk Road Tourism program.

Вступ. Туристична галузь України, яка на початку ХХІ ст. розглядалася як один з пріоритетів державної політики, за останні роки зазнала два найпотужніші удари поспіль. З 2019 року пандемія вірусу COVID-19 призвела до суттєвого зменшення туристичних потоків в усьому світі і, відповідно, до депресивних явищ у вітчизняній туристичній сфері. А коли світовий туризм після припинення карантинних обмежень розпочав поступове відновлення, Російська Федерація розв'язала повномасштабну війну проти нашої держави. Це призвело до найглибшої кризи, яку переживав вітчизняний туристичний сектор за всю свою історію. Особливо постраждав міжнародний туризм, оскільки в'їзні туристичні потоки сягнули мінімуму через небезпечність відвідування воюючої держави, а виїзд наших громадян за кордон обумовлювався передусім бажанням врятуватися від обстрілів і загрози окупації, а не прагненням відпочити (Захарова, 2023).

Виклики, поставлені війною перед галуззю, актуалізували проблему вироблення комплексу заходів, спрямованих на відновлення вітчизняної туристичної сфери у повоєнний період. Консенсусною думкою серед експертів є впевненість, що туризм має стати одним з локомотивів цього процесу, отже про його розвиток потрібно турбуватися вже сьогодні. Цій проблематиці присвячена чимала кількість наукових розвідок, причому основна увага у цих дослідженнях приділена проблемі збереження, відновлення та розвитку туристичного потенціалу України, пошукам нових можливостей для його використання, а також розробці збалансованої державної політики, спрямованої на підтримку галузі.

Водночас повноцінне відновлення туристичного бізнесу проблематичне за допомогою заходів, орієнтованих виключно на внутрішній та в'їзний туризм. Крім стимулювання інтересу світової спільноти до героїчної боротьби українського народу, його історичного минулого та культурної спадщини, є сенс передбачити кроки, спрямовані на розвиток виїзного туризму, який почав повільно відновлюватися вже через півроку після початку повномасштабної агресії (Косинець та ін., 2023, с. 55). Наразі найпопулярнішими напрямками для українців є країни, здатні запропонувати якісний і недорогий курортний відпочинок і добратися до яких через порушену логістику можна без надмірних зусиль – Болгарія, Єгипет, Туреччина тощо (Роїк & Недзовецька, 2022, с. 13).

Але кризова ситуація може відкрити й нові можливості для туристичного бізнесу. Йдеться про вивчення нових напрямів або вдосконалення та популяризацію тих маршрутів, які до війни не вважалися пріоритетними для вітчизняних мандрівників. Тому українські туроператори, попри гарячу фазу військового протистояння, не припиняють роботу над новими проектами та розробкою нових маршрутів, вивчаючи можливості та туристичні ресурси інших країн (Кириченко, 2022).

Одним з таких напрямів можуть стати країни Центральної Азії, які раніше з низки різних причин поступалися популярністю іншим DESTИНАЦІЯМ: через географічну віддаленість, недостатньо розвинуту туристичну інфраструктуру, погану поінформованість потенційних клієнтів, відсутність належної реклами тощо. Для туристів, які прагнуть екзотики, контрастних вражень, привабливіше поки що виглядають Індія, Китай, Японія, країни Південно-Східної Азії, туристична галузь яких може забезпечити комфортний відпочинок. Натомість мандрівка до держав Центральної Азії потребує, крім фінансових витрат, обумовлених значною відстанню, готовності до дещо нижчого рівня обслуговування, ніж той, до якого вже звик вітчизняний турист за останні десятиліття. Водночас існує низка аргументів, які свідчать на користь поглибленого вивчення перспектив розширення туристичних зв'язків з країнами Центральної Азії, зокрема унікальність і різноманітність туристичних ресурсів, багатство історико-культурної спадщини, етнічна розмаїтість, традиції гостинності, притаманні місцевому населенню тощо.

Контакти України з державами Центральної Азії, попри географічну віддаленість і різницю у культурних традиціях, мають довгу історію. Перебування у складі Російської імперії та СРСР зумовило чимало спільного між нашими народами, сприяло встановленню міцних зв'язків у політичній, економічній, науковій, культурно-гуманітарній сферах. У країнах Центральної Азії продовжує проживати чимала українська діаспора, яка прагне не поривати зв'язків з батьківщиною своїх предків. Уряди центральноазіатських держав розглядають туризм як важливий чинник відновлення економіки після пандемії. Крім того, виразно окреслилася тенденція зміни ставлення з боку Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу до регіону, розташованого у центрі Євразії, на перехресті Сходу і Заходу. Низка спільних проєктів, спрямованих на зміцнення зв'язків між євроатлантичною спільнотою та центральноазіатським регіоном, має на меті також розвиток туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці вивчають проблематику регіону Центральної Азії, розглядаючи різні аспекти його розвитку. Низка публікацій з'явилася у фахових виданнях в останнє десятиліття. Так, О. Мамчур і І. Ванда (2023) дослідили місце Центральної Азії у світовій економіці. У центрі наукових інтересів Н.М. Микитчук знаходиться проблематика відносин між Україною і центральноазіатськими державами у різних сферах, у тому числі безпековій та гуманітарній (2013, 2022а, 2022b). Місцю Центральної Азії у сучасній геополітиці присвячені розвідки В. Моргацького (2017) та А. Парфіненка (2022). Низку аналітичних доповідей, присвячених стану і перспективам розвитку різних векторів зовнішньої політики України стосовно держав Центральної Азії підготували фахівці-експерти Національного інституту стратегічних досліджень, Центру міжнародної безпеки та Центру глобалістики “Стратегія ХХІ” після початку відкритої широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України (Гончар та ін., 2023; Константинова, 2024; Александров & Паламарчук, 2024).

Спільною думкою фахівців є констатація того факту, що в останнє десятиліття спостерігалася певна стагнація у розвитку відносин між Україною і центральноазіатською “п’ятіркою”, обумовлена низкою об’єктивних і суб’єктивних факторів – курсом нашої держави на євроатлантичну інтеграцію, особливостями у політичному устрої держав, безпековими факторами, географічним розташуванням тощо. Водночас на сучасному етапі для України важливо розвивати відносини з усіма країнами світу, у тому числі зміцнювати свої позиції у досліджуваному регіоні. Але аналіз перспектив розвитку туризму між Україною та Центральноазіатським регіоном залишається на периферії наукових інтересів. Про туризм згадують

зазвичай побіжно, у контексті дослідження інших проблем (Мамчур & Ванда, 2023, с. 422; Микитчук, 2013, с. 131). В Україні поки що недостатньо наукових розвідок, які б досліджували перспективи розвитку туризму між нашою країною і державами Центральної Азії, у тому числі у контексті нових геополітичних реалій.

Метою даної статті є аналіз реалізації проєктів співпраці між державами Центральної Азії, Сполученими Штатами Америки, Європейським Союзом та Україною в туристичній сфері в контексті російсько-української війни.

Для реалізації мети поставлені такі **завдання**: проаналізувати стан наукової розробки проблеми; визначити місце держав Центральної Азії як важливого фактора сучасної геополітики і показати його вплив на зміни у міжнародних відносинах; дослідити процес зближення держав Центральної Азії, США та ЄС у культурно-гуманітарній сфері, важливим аспектом якого є розвиток туризму; визначити місце України у цьому процесі у повоєнні часи.

Методи та методологія проведеного дослідження. Методологічною основою дослідження є принципи об'єктивності, історизму, аксіологічності, що означає розгляд проблеми в її розвитку, керуючись загальнолюдськими цінностями, але уникаючи при цьому суб'єктивістського підходу в оцінці явищ та формулюванні висновків. Під час дослідження використовувалися як універсальні методи наукового пізнання, так і методи, властиві конкретним наукам, вибір яких визначався дослідницькими завданнями та специфікою джерел. Серед загальнонаукових методів варто виділити метод аналізу, який допоміг уявно розчленувати об'єкт дослідження на складові, та синтезу, за допомогою якого було розглянуто проблему в її цілісності та сформульовано висновки. За допомогою дедуктивного методу було досліджено необхідність і перспективи розвитку туризму як складової політики, спрямованої на зміцнення зв'язків у культурно-гуманітарній сфері. Застосовування цивілізаційного підходу дозволило позиціонувати держави з точки зору їхньої приналежності до певних культурно-історичних типів і за допомогою цього вивчати різні підходи до зближення, які проявили держави Центральної Азії та євроатлантична спільнота. Використання історико-хронологічного методу допомогло розглянути проблему у динаміці і хронологічній послідовності, фіксуючи зміни, які мали місце на конкретно-історичних етапах. Це дало можливість відтворити відносини між суб'єктами в їхньому розвитку, виокремити загальні риси, а також і такі, що є характерними для певного етапу. Синхронний метод був застосований для дослідження відносин держав Центральної Азії з різними суб'єктами, зокрема із США та ЄС, одночасно, і таким чином встановити взаємозв'язки між процесами, що відбувалися. Геополітичний метод допоміг при аналізі місця держав Центральної Азії у сучасному геополітичному протистоянні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній геополітичній думці існують різні підходи до визначення кордонів регіону Центральної Азії. Найчастіше під ним розуміють територію п'яти держав – колишніх середньоазіатських республік СРСР. Інші дослідники до нього долучають Афганістан, Монголію, частину Індії або залишають поза його межами Казахстан, існують й інші точки зору на цю проблему. У межах даної статті під Центральною Азією розуміється регіон, який складається з Республіки Казахстан, Республіки Узбекистан, Киргизької Республіки, Туркменістану і Республіки Таджикистан. Як і Україна, вони є “молодими” державами, які отримали суверенітет у 1991 році внаслідок розпаду Радянського Союзу. Глобальність завдань, які потрібно вирішити на шляху державотворення, сприяють зближенню наших країн, адже перед спільнотами стоять схожі задачі – подолання наслідків радянського минулого, завершення

модернізаційних процесів у політичній, економічній, соціальній сферах, пошук свого місця на міжнародній арені тощо.

З іншого боку, процес трансформації у кожній пострадянській державі має свої специфічні риси, відбувається нерівномірно, з різною швидкістю, із застосуванням різних концептуальних підходів до вирішення проблем, які постають на цьому шляху. Зокрема, одним з факторів послаблення зв'язків України і країн Центральної Азії, крім деструктивного впливу з боку Російської Федерації, є обрання різних векторів політичного розвитку. Україна проголосила чітко виражений проєвропейський зовнішньополітичний курс, розбудовуючи власну державу на основі демократичних принципів, верховенства права, дотримання прав людини тощо. У державотворчій практиці центральноазіатських країн виразно виявилися авторитарні тенденції, що спираються на традиціоналізм їхніх суспільств. Водночас, попри надскладні часи, які переживає наш народ, зараз є можливість приступити до розробки стратегії повернення в Центральноазіатський регіон, особливо з огляду на зміну пріоритетів у політиці США та ЄС стосовно останнього (Александров & Паламарчук, 2024, с. 56).

В останні роки перед повномасштабною війною московського режиму проти України Центральна Азія розглядалася як сфера впливу інтересів передусім Російської Федерації та Китайської Народної Республіки. Але реваншистські наміри Москви щодо відновлення імперії та позиція Пекіна, який прагне скористатися ситуацією задля зміцнення своїх позицій у глобальному протистоянні зі США, сприяли зміні фокусу зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу, примусивши їх вступити у геополітичне суперництво з іншими акторами у цьому регіоні. Це співпало з прагненням країн Центральної Азії диверсифікувати ризики від небезпечного сусідства з авторитарними потугами за допомогою поглиблення відносин з іншими впливовими міжнародними силами (Парфіненко, 2022, с. 25). Крім того, за вплив на політику центральноазіатських держав борються також гравці регіонального рівня – Туреччина, Іран, Японія, Індія.

З свого боку, Узбекистан, Казахстан, Туркменістан, Таджикистан і Киргизстан прагнуть відновити економічний потенціал після закінчення пандемії, а туристичну сферу розглядають як перспективний фактор подолання кризових явищ. У таких умовах поглиблення співробітництва у культурно-гуманітарній сфері може стати важливим чинником взаємодії між Україною і державами Центральної Азії, а туризм як один з важливих інструментів “м’якої” сили сприятиме зближенню сторін.

Отже, після початку відкритої фази агресії Російської Федерації проти України Центральна Азія перетворилася на важливий геостратегічний фактор міжнародних відносин, в якому зіткнулися інтереси багатьох держав, передусім США та країн ЄС, з одного боку, та РФ і КНР, з іншого. Євроатлантичну спільноту держави Центральної Азії цікавлять як з точки зору міжнародної безпеки, так і через їхній енергетичний та сировинний потенціал. Крім того, географічне розташування у центрі Євразії, між Заходом і Сходом, перетворює регіон на важливу ланку у світових транзитно-логістичних процесах. США і ЄС розширюють співробітництво з центральноазіатською “п’ятіркою” передусім в економічній сфері, у чому держави Центральної Азії зацікавлені найбільше.

Сполучені Штати Америки розвивають відносини з державами Центральної Азії як на двосторонньому рівні, так і у багатосторонньому форматі. Нормативною базою для сучасного етапу американської політики відносно країн регіону стала ухвалена 2019 року “Стратегія Сполучених Штатів Америки для Центральної Азії на 2019–2025 роки”, яка визначила пріоритетом американської зовнішньої політики розбудову стабільної і безпечної Центральної Азії. Після повномасштабного вторгнення РФ

до України і початку відкритої фази агресивної війни, впродовж 2022–2023 років, Державний департамент США уточнив цілі своєї політики в Інтегрованих стратегіях стосовно кожної з п'яти держав окремо (Константинова, 2024, с. 4). Одним з важливих напрямів поглиблення співпраці з державами регіону США вважають сприяння їхньому розвитку в економічній та гуманітарній сферах.

Іншим інструментом зміцнення відносин між США і Центральною Азією є дипломатична платформа “С 5 + 1”, створена 2015 року. Спочатку вона виникла як майданчик для щорічних зустрічей Державного секретаря США з міністрами закордонних справ Казахстану, Узбекистану, Таджикистану, Киргизстану і Туркменістану для спільного обговорення проблемних питань та узгодження дій з метою розв'язання проблем, які викликають зацікавленість усіх сторін. Але 2023 року цей формат вперше був використаний для контактів на вищому рівні – саміту лідерів держав, що свідчить про корекцію пріоритетів американського зовнішньополітичного курсу (Александров & Паламарчук, 2024, с. 23). На саміті президент США Дж. Байден виступив з низкою ініціатив, спрямованих на поглиблення зв'язків з державами регіону, у тому числі запропонував доповнити роботу дипломатичного майданчика діалогом на рівні експертів і бізнес-структур.

Реалізація цієї ініціативи відбувається на форумі “В 5 + 1”, який вперше зібрався у березні 2024 року. У ньому взяли участь представники країн-організаторів і ще десяти держав, п'яти міжнародних організацій та окремі бізнес-структури. Підсумок його роботи зафіксовано у комюніке “Бізнес-партнерство – для процвітання у Центрально-Азіатському регіоні”, в якому його учасники виклали своє бачення перспектив співпраці. Вони висловили спільний погляд на Центральну Азію як привабливий економічний напрям й окреслили п'ять пріоритетних секторів, які можуть бути цікавими для інвесторів: транспорт і логістика; агробізнес; електронна комерція; “зелена” та відновлювана енергетика; туризм.

Розвиваючи власне бачення перспектив розвитку кожного із секторів, учасники форуму звернули увагу на те, що частка туризму у ВВП держав Центральної Азії становить близько 5%, а туристи зазвичай обирають для подорожі якусь одну країну. Причиною такого становища було названо відсутність спільних регіональних підходів і проєктів, спрямованих на розвиток туризму. Було одноголосно підтримано ідею “просування Центральної Азії як єдиного туристичного напрямку, що об'єднує культурні та історичні багатства регіону”, а серед першочергових завдань названа інтеграція зусиль фахівців туристичної сфери п'яти центральноазіатських країн з метою створення спільних туристичних проєктів.

Форум висловився за створення регіональної бізнес-платформи, яка перетворилася б на майданчик для обговорення та узгодження різних підходів і моделей управління туристичними дестинаціями. Крім того, учасники форуму наголосили на необхідності вироблення спільної регіональної стратегії у галузі туризму та створення єдиного регіонального туристичного бренду (Final Communique B5+1 Forum, 2024, р. 3–4). Американський бізнес включився у цю роботу. Зокрема, 2024 року Агентство США по міжнародному розвитку (USAID) запустило проєкт, спрямований на підтримку американських інвестицій у малі і середні підприємства ключових секторів економіки Узбекистану. Серед пріоритетних напрямів названі АТ-сфера, текстильна промисловість, “зелена економіка” і туризм (USAID launches new business support project in Uzbekistan, 2024).

Формат “С 5 + 1” виявився вдалим інструментом для формування і просування спільної регіональної позиції Казахстану, Узбекистану, Таджикистану, Киргизстану і Туркменістану на міжнародній арені і був поширений на взаємини

центральноазіатської “п’ятірки” з іншими державами. За останні роки аналогічні зустрічі, у тому числі онлайн, відбулися з федеральним канцлером Німеччини, монархами Перської затоки, керівниками Китаю та Індії.

Початок повномасштабної війни сприяв інтенсифікації зв’язків країн Центральної Азії також і з ЄС, хоча до того Об’єднана Європа не розглядала відносини з центральноазіатськими державами серед своїх зовнішньополітичних пріоритетів. Регіон цікавив країни ЄС передусім з точки зору постачання енергетичних ресурсів та як важлива транспортно-логістична ланка світових торговельних шляхів (Парфіненко, 2022, с. 29). З свого боку, до початку повномасштабної агресії країни Центральної Азії стримано відносилися до тісніших контактів з ЄС, не бажаючи відкривати свої кордони для широкого проникнення ідей демократії, верховенства права, прав людини, які ЄС вважає фундаментальними цінностями. Втім, зацікавлення економічними аспектами співпраці Центральної Азії з ЄС не могло оминати культурно-гуманітарну сферу, зокрема туристичну галузь, розвиток якої був взаємовигідним.

Так, під егідою Європейської Комісії 2007 року була запущена програма SWITCH Asia, покликана надати допомогу країнам континенту у вирішенні різноманітних проблем. У її межах були реалізовані ініціативи, спрямовані на розвиток туристичної галузі як важливого фактора зростання національних економік. Зокрема, на початку 2020-х років у рамках цієї програми здійснювався проєкт “Модель сталого туризму у Центральній Азії”, до реалізації якого були залучені Узбекистан, Казахстан, Таджикистан, а також низка туристичних асоціацій європейських держав (MOST). Так само з 2007 року ЄС співпрацює з державами Центральної Азії у рамках програми “Центральна Азія Інвест”, метою якої визначено стимулювання розвитку приватного бізнесу у регіоні. Проєкти, які були реалізовані у рамках цієї програми, сприяли як розвитку туризму, так і суміжних галузей, зокрема, народних промислів і ремесел (EU Central Asia Invest Programme).

2019 року Європейський Союз, як і Сполучені Штати Америки, оновив свою стратегію стосовно держав Центральної Азії. Документ отримав назву “ЄС і Центральна Азія: нові можливості для зміцнення партнерства” і визначив п’ять ключових напрямів, перспективних з точки зору взаємовигідного співробітництва. У тому числі серед пріоритетів було названо необхідність зміцнення “контактів між людьми і мобільності” (The EU strategy on Central Asia, 2024, р. 4). Ця оновлена стратегія надала нового імпульсу реалізації програми “Центральна Азія Інвест”, у межах якої було започатковано цікавий проєкт “Туризм, заснований на спільнотах Шовкового шляху: налагодження зв’язків між обциним туризмом Центральної Азії та європейськими ринками” (країни-учасниці – Узбекистан, Таджикистан, Киргизстан) (Silk-Road CBT initiative – Connecting Central Asian Community-Based Tourism and European Markets).

У 2022–2023 роках відбулася низка зустрічей у форматі “С 5 + ЄС”, зокрема 27 жовтня 2022 року і 2 червня 2023 року зустрічалися лідери держав Центральної Азії та вище керівництво Європейського Союзу. Ці саміти надали новий імпульс відносинам між сторонами і окреслили коло важливих завдань, які потребують свого вирішення, у тому числі наголошено на необхідності поглиблення культурно-гуманітарної співпраці. Детальніше цей аспект знайшов своє розкриття у “Спільній дорожній карті з поглиблення зв’язків між ЄС і Центральною Азією”, де туристична сфера виокремлена в якості пріоритетної у двох ключових напрямках. Так, серед заходів, які слугуватимуть зміцненню економічних зв’язків (ключовий напрям 2), наголошувалося на необхідності продовження реалізації програми “Центральна

Азія Інвест”. Причому туризм був названий серед “недооцінених секторів”, а задля його розвитку було визнано за необхідне створити умови для залучення туди приватних інвестицій (Joint Roadmap for Deepening Ties between the EU and Central Asia, 2023, р. 3). Окремий розділ “Спільної дорожньої карти” (ключовий напрям 5) присвячений необхідності поглиблення міжлюдських контактів. Документ наголосив на необхідності поглиблювати зв’язки між фахівцями туристичної галузі ЄС та Центральної Азії, а також сприяти ініціативам, спрямованим на розвиток сталого туризму. Документ також запропонував проєкт, покликаний допомогти досягненню поставлених завдань, а саме надавати різним містам Центральної Азії статус “культурної столиці регіону” терміном на один рік (р. 7).

Цей проєкт є аналогом практики обрання “Культурної столиці Європи” (ЕСОС). Запроваджена 1985 року, ця програма дала можливість пришвидшити свій культурний розвиток багатьом європейським містам, популяризувати їхню культурну спадщину, розвинути інфраструктуру, а отже, збільшити їхню впізнаваність на ринку міжнародного туризму. Місто, обране “культурною столицею”, отримує додаткове фінансування, яке дозволяє йому впродовж року реалізовувати власні культурні проєкти – будувати музеї, організовувати різноманітні фестивалі, проводити інші культурні заходи тощо. Іншими словами, місто на рік перетворюється на центр культурного життя Європи, і таким чином отримує могутній імпульс для свого подальшого соціально-економічного розвитку, у тому числі для розвитку туризму (European Capitals of Culture).

Запровадження аналогічної ініціативи у державах Центральної Азії, на думку авторів “Спільної дорожньої карти”, має супроводжуватися встановленням зв’язків між культурними столицями Європейського Союзу і Центральної Азії. Можливо передбачити, що реалізація проєкту, безумовно, сприятиме розвитку старовинних центральноазіатських міст з їхньою багатою історико-архітектурною спадщиною та оригінальним комплексом культурних традицій, зробить їх відомими для більшої кількості західноєвропейських туристів, які поки що погано обізнані з історією держав і народів регіону.

Для держав Центральної Азії поглиблення співпраці з європейськими країнами є важливим інструментом сприяння розвитку економіки, особливо з огляду на кризові явища, спричинені пандемією COVID-19. Туристична галузь розглядається урядами цих країн як один з локомотивів економічного відновлення, а розробка єдиних турпродуктів і маршрутів, які охоплюватимуть весь регіон, вважається одним з найперспективніших напрямів розвитку туризму. Про це, зокрема, йшлося на другому саміті “С 5 + ЄС” у червні 2023 р. Президент Узбекистану Ш. Мірзіяєв звернув увагу, що величезний туристичний потенціал Центральної Азії досі не задіяний у повній мірі, і запропонував підготувати регіональну Програму сприяння сталому туризму (O‘zbekiston prezidenti MO va YeI o‘rtasidagi muloqot doirasida qator tashabbuslarni ilgari surdi, 2023). Через кілька місяців, виступаючи у жовтні того ж року у Самарканді на відкритті сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації, Мірзіяєв ще раз підкреслив необхідність негайно приступити до розробки туристичних маршрутів, які б об’єднували держави Центральної Азії (President Voices Several Important Initiatives at the 25th Session of the World Tourism Organization General Assembly, 2023).

До речі, проведення ювілейної 25-ої сесії Генеральної асамблеї UNWTO у Самарканді – одному з найдавніших міст у світі, яке має статус об’єкту Світової культурної спадщини людства – свідчить про розуміння важливості Центральної Азії для подальшого розвитку туризму та потенційних можливостей регіону для

перетворення на популярний туристичний напрям. Розташований на Великому шовковому шляху, Самарканд довгі століття був важливим економічним, культурним і науковим центром Середньовічного Сходу, а зараз перетворився на одну з найбільш відомих туристичних дестинацій Центральної Азії. Для Узбекистану обрання Самарканда місцем проведення першої післяпандемічної сесії стало знаковою подією. Крім інших бонусів – збільшення популярності, підвищення престижу тощо, рішення UNWTO надало імпульсу реалізації проєкту “Самарканд – туристичні ворота нового Узбекистану” (The 25th session of the General Assembly of the World Tourism Organization will be held in Samarkand, 2022). 2022 року американський діловий часопис “Forbs” включив Узбекистан до списку 50 найкращих туристичних напрямів року, відзначивши його багатий історико-культурний потенціал і розвинуту інфраструктуру. Причому аналітики врахували як історико-архітектурні пам’ятки, зокрема старовинних міст Бухари, Хіви та Самарканду, так і оригінальні культурні традиції місцевого населення (Forbes included Uzbekistan in the list of the 50 best tourist destinations in 2022, 2022).

Варто звернути увагу на те, що туристична сфера займає вагоме місце в економічній стратегії Узбекистану, який поставив собі за мету посісти місце регіонального лідера з розвитку туризму у Центральній Азії. Узбецький уряд виступив ініціатором низки ініціатив з розвитку галузі як регіонального, так і світового рівня. В якості прикладу останньої варто згадати спільну ініціативу Узбекистану і Мальдівів проголосити 2027 рік “Міжнародним роком сталого і стійкого туризму”, яка була озвучена на Самаркандській сесії UNWTO і підтримана Генеральною асамблеєю (Uzbekistan initiates declaration of 2027 International Year of Sustainable and Resilient Tourism, 2024). Крім того, було вирішено обрати Ташкент місцем проведення Всесвітнього саміту молодіжного туризму у 2025 році (Negotiations were held with the UN on Tourism on the implementation of Uzbekistan’s initiatives in the field of tourism, 2024). З 1995 року у столиці держави за підтримки UNWTO проходить щорічний Ташкентський міжнародний туристичний ярмарок “Туризм на Шовковому шляху”. Як відзвітувалися організатори, 2023 року у роботі форуму взяли участь близько 300 компаній, пов’язаних з туристичним бізнесом, було укладено близько 7 тисяч контрактів (About the fair, 2024). Серед регіональних ініціатив можна згадати проголошення Хіви 2024 року “туристичним містом ісламського світу” (Khiva is a tourist city of the Islamic world, 2024). Разом з іншими державами Узбекистан працює над реалізацією інших спільних проєктів, зокрема над створенням “Тюркського туристичного коридору” від Туреччини до Киргизстану через Азербайджан, Туркменістан, Узбекистан і Казахстан (Samarkand was included in the “Turkic tourist Corridor”, 2022), організацією спільних турів з іншими державами Центральної Азії (Uzbekistan – Kyrgyzstan: issues of organizing joint tours and expanding cooperation in the region were discussed, 2023).

Нового імпульсу в останні роки набула ініціатива Європейського Союзу “Глобальні ворота” (Global Gateway) – масштабний інвестиційний проєкт з розвитку інфраструктури у сфері транспорту, енергетики й цифрових технологій, започаткований 2021 року (Єфремов, 2021). Його мета – дати країнам, що розвиваються, можливості для глибшого включення у світові економічні процеси, і таким чином уникнути їхньої тісної прив’язки до китайського проєкту “Один пояс, один шлях”. Серед ініціатив, які стосуються Центральної Азії та сприятимуть розвитку туризму, варто виділити проєкти, спрямовані на розширення доступу до швидкісного і безпечного Інтернету за допомогою фінансування прокладення волоконно-оптичного кабелю через Каспійське море (проєкт “Цифровий зв’язок у Центральній Азії”), сприяння відновленню Аральського моря в Узбекистані, а також

створення Транскаспійського міжнародного транспортного маршруту (TMTM, або “Серединний коридор”), який має з’єднати Європу та Азію (Global Gateway. Key areas of partnership).

Остання ініціатива передбачає створення транспортно-логістичного коридору через Центральну Азію, Каспій, Південний Кавказ і Чорне море. Хоча основною метою TMTM є створення транспортного маршруту для швидкого й надійного перевезення транзитних вантажів з Китаю до Європи в обхід Росії, але зрозуміло, що транспортне сполучення між Європою та Центральною Азією не може не позначитися позитивно на розвитку туризму. Про це, зокрема, йшлося на саміті “Європейський Союз – Центральна Азія” у червні 2023 року (O‘zbekiston prezidenti MO va YeI o‘rtasidagi muloqot doirasida qator tashabbuslarni ilgari surdi, 2023). Уже через півроку, у січні 2024 року, форум інвесторів, зацікавлених у реалізації швидкісного транспортного маршруту між Європою і Центральною Азією, дав старт реалізації амбітного проєкту (Global Gateway: €10 billion commitment to invest in Trans Caspian Transport Corridor connecting Europe and Central Asia announced at Investors Forum, 2024).

Після ліквідації ковідних обмежень на переміщення людей пришвидшилася реалізація глобального проєкту “Шовковий шлях”, який здійснюється під егідою UNESCO. Цей термін використовується у різних значеннях, найчастіше для означення транспортно-логістичного коридору між Сходом і Заходом, яким опікується Китай (проєкт “Один пояс, один шлях”). Конкуруючий проєкт (TMTM) намагається реалізувати Європейський Союз. Але UNESCO та UNWTO розглядають ідею відновлення Шовкового шляху як глобальну туристичну концепцію, над реалізацією якої працюють з середини 1990-х років. 5 жовтня 1994 року була ухвалена Самаркандська декларація UNWTO з розвитку туризму вздовж Шовкового шляху із закликом відродити “ці легендарні маршрути як один з найперспективніших у світі напрямів культурного туризму” (The Samarkand Declaration on Silk Road Tourism, 1994). Зараз до реалізації проєкту у різному форматі долучилося більше п’ятдесяти країн, розташованих уздовж основного маршруту та його відгалужень (The UNESCO Silk Roads Programme). Україна також брала участь у цій програмі, адже один з шляхів проходив її чорноморським узбережжям. На жаль, робота у цьому напрямі загальмувалася після анексії Криму Російською Федерацією у 2014 році, а зараз зупинилася через повномасштабну агресивну війну, яка, зокрема, зробила Чорне море небезпечним для подорожування. Але вітчизняні фахівці мають бути готовими зайнятися цим питанням після закінчення бойових дій.

З самого початку реалізації ініціативи “Туризм Шовкового шляху” держави Центральної Азії були його активними учасниками, позиціонуючи себе як географічний і культурний міст між Європою та Азією. Незадовго до початку пандемії, у 2018 році Європейський Союз та UNESCO запустили спільну ініціативу “Коридори спадщини Шовкового шляху у Центральній Азії”, підсумки якої мали підвести 2024 року. COVID-19 не завадив, але загальмував її реалізацію. Втім, робота не припинялася – як у віртуальному просторі, так і у напрямі напрацювання необхідних методичних документів. Зокрема, була запущена онлайн-платформа “Шовковий шлях”, здійснено перевидання “Навчального посібника для гідів по спадщині Шовкового шляху” (Newlands & Wressnig, 2020). Крім того, проводилася підготовка необхідної документації для номінації нових об’єктів Світової культурної спадщини UNESCO. Її наслідком було включення до Списку 2023 року Зарафшан-Каракумського коридору (об’єкт №1675, Туркменістан, Таджикистан, Узбекистан) (Silk Roads: Zarafshan-Karakum Corridor). Ця ділянка разом з Тянь-Шанським коридором (об’єкт №1442; Казахстан, Киргизстан, Китай) сприятиме об’єднанню країн Центральної

Азії спільними туристичними маршрутами, які дозволять познайомитися з багатою, унікальною та різноманітною культурною спадщиною етносів, що здавна мешкають на цих територіях (Silk Roads Heritage Corridors in Central Asia, 2023).

У межах програми “Туризм Шовкового шляху” здійснюється значна кількість ініціатив, як культурно-просвітницького характеру, так і таких, що спрямовані на фізичний захист і збереження історико-архітектурних пам’яток з метою забезпечення сталого туристичного розвитку. Велика увага приділяється також так званим “живій спадщині”, тобто нематеріальній культурі – традиціям, звичаям, соціальним практикам різних етносів. У 2023 році до Списку Нематеріальної культурної спадщини людства від Центральної Азії було номіновано такі об’єкти, як традиції ахалтекінського конярства (Туркменістан), узбецька кераміка, технологія виробництва таджицьких тканин атлас і адрас, традиції та обряди, пов’язані з киргизьким жіночим головним убором елечек, та ін. (Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices). У травні 2024 року в Алматі відбувся семінар-тренінг “Коридори спадщини Шовкового шляху у Центральній Азії – міжнародні аспекти Європейського року культурної спадщини” для експертів з нематеріальної культурної спадщини центральноазіатських держав (Central Asia is Preparing for the New Cycle of Periodic Reporting on Intangible Cultural Heritage, 2024). Реалізуються й інші проєкти – міжнародний фото-конкурс “Шовковий шлях очима молоді”, конкурс на грант “Шовковий шлях” для молодих науковців тощо, покликані зблизити Європу з Центральною Азією і популяризувати унікальний туристичний напрям серед європейських споживачів.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Російсько-українська війна, попри географічну віддаленість Центральної Азії від місця бойових дій, сприяла диверсифікації зовнішньополітичних орієнтирів Казахстану, Узбекистану, Киргизстану, Туркменістану і Таджикистану. Не бажаючи перетворитися на сателітів Москви чи Пекіна, а також бути втягнутими у відкрите протистояння із Заходом, держави Центральної Азії здійснили важливі кроки на шляху зближення з демократичною євроатлантичною спільнотою. Серед основних напрямів співпраці Центральної Азії з Європейським Союзом та Сполученими Штатами Америки все вагомніше місце займає туризм, який розглядається як важливий чинник відновлення національних економік п’яти держав після завершення коронавірусної пандемії. Початок повномасштабної агресії Російської Федерації проти України інтенсифікував контакти між США, Об’єднаною Європою і Центральною Азією у цій сфері.

Інтерес до Центральної Азії після початку відкритої фази війни посилюється і в Україні. Наша держава, намагаючись збільшити свою міжнародну підтримку за рахунок розширення кола дружніх країн, звернула увагу на цей регіон. Українське експертне середовище наполегливо вивчає перспективи зміцнення позицій нашої держави у колишніх союзних республіках, еліти яких побоюються втрати своєї суб’єктності на тлі реваншистських намірів Москви. Спільною думкою фахівців є необхідність активізації зовнішньополітичних зусиль України на цьому шляху, перехід до довгострокового планування розвитку двосторонніх і багатосторонніх відносин з державами регіону з метою відновлення їхньої позитивної динаміки. Для України важливо зупинити негативний тренд у відносинах з Центральною Азією, який спостерігався після 2014 р., і перетворитися на важливого торговельно-економічного партнера. На даному етапі найбільш перспективним напрямом називається “гуманітарний вимір співпраці”, який передбачає запровадження культурно-освітніх програм, кооперацію на рівні науково-академічних кіл, у медійній сфері, співпрацю громадських організацій тощо (Константинова, 2024, с. 15).

Туризм є важливим інструментом політики “м’якої сили”, оскільки сприяє встановленню і поглибленню міжлюдських контактів. Україна має активно включитись у процес зміцнення туристичних зв’язків з країнами регіону, особливо з огляду на прагнення держав Центральної Азії розширити співпрацю з ЄС та США. Тим більше, що центральноазіатські держави розглядають туризм як одну з найважливіших галузей своїх економік і покладають на його розвиток великі надії, особливо після закінчення пандемії.

Для вітчизняних фахівців туристичної сфери є сенс звернути увагу на перспективи розробки програм, спрямованих на зміцнення зв’язків з центральноазіатськими державами у галузі туризму. Зокрема, Україна може приєднатися до реалізації проєкту “Туризм Шовкового шляху” після закінчення війни, для чого вже можна почати готуватися: налагоджувати контакти, розробляти плани, виступати з ініціативними програмами, готувати віртуальні проєкти тощо. Іншим перспективним напрямом може стати участь у реалізації програми “культурної столиці”, зокрема за рахунок встановлення контактів між українськими і центральноазіатськими містами. Ще одним цікавим напрямом може стати розробка туристичних продуктів, які знайомили б вітчизняних туристів з багатою історико-культурною спадщиною Центральної Азії, з усім розмаїттям туристичних ресурсів регіону.

Конфлікт інтересів

Автор не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Александров., О., & Паламарчук, М. (Ред.). (2024). *Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну*. НІСД.
- Гончар., М., Ішук., О., & Лесняк, С. (2023, Січень 26). Центральна Азія – Європейський Союз (+ Україна): перспективи і виклики. *Зовнішня політика України. Аналітичний портал*. Взято з <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-eu-central-asia/>
- Єфремов, Д. (2021, Вересень 24). Європейські ворота на китайському “Шовковому шляху”. *Дзеркало тижня*. Взято з <https://zn.ua/ukr/international/jevropejski-vorota-na-kitajskomu-shovkovomu-shljakhu.html>
- Захарова, Т. (2023). Напрямки розвитку туристичного бізнесу України. *Економіка та суспільство*, 49.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-6>
- Кириченко, С. (2022, Липень 21). Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. *Економічна правда*. Взято з <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>
- Константинова, В. (2024, Липень 20). Геополітична боротьба світових акторів у регіоні Центральної Азії: висновки для України. *Зовнішня політика України. Аналітичний портал*. Взято з <https://analytics.intsecurity.org/central-asia-geopolitical0struggle-ukraine/>
- Косинець, Ю., Костинець, В., & Шевченко, О. (2023). Розвиток туризму України в умовах війни. *Актуальні проблеми економіки*, 3(261), 51–57.

- Мамчур, О. І., & Ванда, І. В. (2023). Місце Центральної Азії у світовому господарстві: економіко-географічні аспекти. *Наукові перспективи*, 5(35), 414–427.
- Микитчук, Н. М. (2013). Співробітництво України з країнами Центральної Азії в сфері культури: особливості та перспективи. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*, 6(4), 129–132.
- Микитчук, Н. М. (2022). Країни Центральної Азії: участь в міжнародних організаціях, проблеми систем колективної безпеки та регіональної інтеграції. *Регіональні студії*, 28, 103–107.
- Микитчук, Н. М. (2022). Центральноазійський вектор зовнішньої політики України. *У Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* (с. 373–376). ДДУВС.
- Моргацький, В. (2017). Україна і держави Центральної Азії в нових геополітичних реаліях: геоekonomічний та геостратегічний аспекти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 3–4(68–69), 180–187.
- Парфіненко, А. Ю. (2022). Центральна Азія як геостратегічний регіон у сучасному геополітичному протистоянні. *Вісник Харківського університету імені В. Н. Каразіна*, 15, 24–36.
- Роїк, О. Р., & Недзвецька, О. В. (2022). Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*, 46, 11–15.
- About the fair. (2024). *TITF-2024 “Tourism on the Silk Road”*. Retrieved from <https://titf.uz/en/about-us/>
- Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices. (n.d.). *UNESCO. Intangible Cultural Heritage*. Retrieved from <https://ich.unesco.org/en/lists>
- Central Asia is Preparing for the New Cycle of Periodic Reporting on Intangible Cultural Heritage. (2024, June 4). *UNESCO*. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/central-asia-preparing-new-cycle-periodic-reporting-intangible-cultural-heritage>
- EU Central Asia Invest Programme. (n.d.). *EU Central Asia Invest*. Retrieved from <https://eu-cai.org/>
- European Capitals of Culture. (n.d.). *European Commission. Culture and Creativity*. Retrieved from <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture>
- Final Communiqué B5+1 Forum: Advancing Business Partnership for Regional Prosperity Almaty, Kazakhstan. (2024). *Center for International Private Enterprise (CIPE)*. Retrieved from <https://www.cipe.org/b51-final-communique/>
- Forbes included Uzbekistan in the list of the 50 best tourist destinations in 2022. (2022, January 24). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/forbes-vklyuchil-uzbekistan-v-spisok-50-luchshix-turisticheskix-napравleniy-v-2022-godu>
- Global Gateway. Key areas of partnership. (n.d.). *European Commission*. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en
- Global Gateway: €10 billion commitment to invest in Trans Caspian Transport Corridor connecting Europe and Central Asia announced at Investors Forum. (2024, January 29). *European Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_24_501
- Joint Roadmap for Deepening Ties between the EU and Central Asia. (2023, October 23). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14587-2023-INIT/en/pdf>

- Khiva is a tourist city of the Islamic world. (2024, March 6). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/xiva---turisticheskiy-gorod-islamskogo-mira>
- MOST: Model for Sustainable Tourism in Central Asia. (n.d.). *Eurasian Tourism Association*. Retrieved from <https://eurasiantourism.com/en/project-most/>
- Negotiations were held with the UN on Tourism on the implementation of Uzbekistan's initiatives in the field of tourism. (2024, May 17). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/sostoyalis-peregovor-s-oon-po-turizmu-po-realizatsii-initsiativ-uzbekistana-v-sfere-turizma>
- Newlands, R., & Wressnig, F. (2020). *Training Handbook for Silk Road Heritage Guides, second revised and extended edition*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, France.
- O'zbekiston prezidenti MO va YeI o'rtasidagi muloqot doirasida qator tashabbuslarni ilgari surdi. (2023, June 3). *Gazeta.uz*. Retrieved from <https://www.gazeta.uz/oz/2023/06/03/ca-eu/>
- President Voices Several Important Initiatives at the 25th Session of the World Tourism Organization General Assembly. (2023, October 16). *President of the Republic of Uzbekistan*. Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/6764>
- Samarkand was included in the "Turkic tourist Corridor". (2022, February 18). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/samarkand-vklyuchili-v-tyurkskiy-turisticheskiy-koridor>
- Silk Roads Heritage Corridors in Central Asia. (2023, 1 January). *UNESCO*. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/silk-roads-heritage-corridors-central-asia>
- Silk Roads: Zarafshan-Karakum Corridor. (n.d.). *UNESCO. World Heritage Convention*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/1675>
- Silk-Road CBT initiative – Connecting Central Asian Community-Based Tourism and European Markets. (n.d.). *EU Central Asia Invest*. Retrieved from <https://eu-cai.org/about-the-eu-central-asia-invest-programme/cai-grantees/currently-ongoing-projects/silk-road-cbt-initiative-connecting-central-asian-community-based-tourism-and-european-markets/>
- The 25th session of the General Assembly of the World Tourism Organization will be held in Samarkand. (2022, December 27). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/v-samarkande-proydet-25-ya-sessiya-generalnoy-assamblei-vseмирnoy-turistskoy-organizatsii>
- The EU strategy on Central Asia: Towards a new momentum? (2024, April 26). *Think Tank. European Parliament*. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762300/EPRS_BRI\(2024\)762300_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762300/EPRS_BRI(2024)762300_EN.pdf)
- The Samarkand Declaration on Silk Road Tourism. (1994, October 5). Retrieved from <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2019-11/samarkanddeclaration1994new.pdf>
- The UNESCO Silk Roads Programme. (n.d.). *UNESCO*. Retrieved from <https://en.unesco.org/silkroad/unesco-silk-roads-programme-0>
- USAID launches new business support project in Uzbekistan. (2024, March 15). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/usa-id-zapuskaet-novy-proekt-po-podderjke-biznesa-v-uzbekistane->

Uzbekistan – Kyrgyzstan: issues of organizing joint tours and expanding cooperation in the region were discussed. (2023, November 17). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/uzbekistan---krgzstan-obsujden-vopros-organizatsii-sovmestnx-turov-i-rasshireniya-sotrudnichestva-po-regionu>

Uzbekistan initiates declaration of 2027 International Year of Sustainable and Resilient Tourism. (2024, February 28). *Gazeta.uz*. Retrieved from <https://www.gazeta.uz/en/2024/02/28/un-tourism/>

REFERENCES

- Aleksandrov, O., & Palamarchuk, M. (Red.). (2024). Derzhavy Tsentralnoi Azii v konteksti konkurentsii svitovykh aktoriv pislia pochatku shyrokomasshtabnoho vtorhnennia Rosii v Ukrainu. NISD.
- Honchar., M., Ishchuk., O., & Lesniak, S. (2023, Sich 26). Tsentralna Azia – Yevropeyskyi Soiuz (+ Ukraina): perspektyvy i vyklyky. Zovnishnia polityka Ukrainy. Analitychnyi portal. Vziato z <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-eu-central-asia/>
- Yefremov, D. (2021, Veresen 24). Yevropeyski vorota na kytaiskomu “Shovkovomu shliakhu”. Dzerkalo tyzhnia. Vziato z <https://zn.ua/ukr/international/jevropejski-vorota-na-kitajskomu-shovkovomu-shljakhu.html>
- Zakharova, T. (2023). Napriamky rozvytku turystychnoho biznesu Ukrainy. Ekonomika ta suspilstvo, 49.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-6>
- Kyrychenko, S. (2022, Lypen 21). Podorozhi ta viina: yakoiu bude turindustriia pislia peremohy. Ekonomichna pravda. Vziato z <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>
- Konstantynova, V. (2024, Lypen 20). Heopolitychna borotba svitovykh aktoriv u rehioni Tsentralnoi Azii: vysnovky dlia Ukrainy. Zovnishnia polityka Ukrainy. Analitychnyi portal. Vziato z <https://analytics.intsecurity.org/central-asia-geopolitical0struggle-ukraine/>
- Kosynets, Yu., Kostynets, V., & Shevchenko, O. (2023). Rozvytok turizmu Ukrainy v umovakh viiny. *Aktualni problemy ekonomiky*, 3(261), 51–57.
- Mamchur, O. I., & Vanda, I. V. (2023). Mistse Tsentralnoi Azii u svitovomu hospodarstvi: ekonomiko-heohrafichni aspekty. *Naukovi perspektyvy*, 5(35), 414–427.
- Mykytchuk, N. M. (2013). Spivrobitnytstvo Ukrainy z krainamy Tsentralnoi Azii v sferi kultury: osoblyvosti ta perspektyvy. *Filosofii i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*, 6(4), 129–132.
- Mykytchuk, N. M. (2022). Krainy Tsentralnoi Azii: uchast v mizhnarodnykh orhanizatsiiakh, problemy system kolektyvnoi bezpeky ta rehionalnoi intehtatsii. *Rehionalni studii*, 28, 103–107.
- Mykytchuk, N. M. (2022). Tsentralnoaziyskyi vektor zovnishnoi polityky Ukrainy. U Verkhovenstvo prava: doktryna i praktyka v umovakh suchasnykh svitovykh vyklykiv (s. 373–376). *DDUVS*.
- Morhatskyi, V. (2017). Ukraina i derzhavy Tsentralnoi Azii v novykh heopolitychnykh realiakh: heoekonomichni ta heostrategichni aspekty. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 3–4(68–69), 180–187.
- Parfinenko, A. Iu. (2022). Tsentralna Azia yak heostrategichniy rehion u suchasnomu heopolitychnomu protystoianni. *Visnyk Kharkivskoho universytetu imeni V. N. Karazina*, 15, 24–36.

- Roik, O. R., & Nedzvetska, O. V. (2022). Shliakhy rozvytku turystychnoi sfery Ukrainy u voiennyi period. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, 46, 11–15.
- About the fair. (2024). TITF-2024 “Tourism on the Silk Road”. Retrieved from <https://titf.uz/en/about-us/>
- Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices. (n.d.). UNESCO. *Intangible Cultural Heritage*. Retrieved from <https://ich.unesco.org/en/lists>
- Central Asia is Preparing for the New Cycle of Periodic Reporting on Intangible Cultural Heritage. (2024, June 4). UNESCO. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/central-asia-preparing-new-cycle-periodic-reporting-intangible-cultural-heritage>
- EU Central Asia Invest Programme. (n.d.). *EU Central Asia Invest*. Retrieved from <https://eu-cai.org/>
- European Capitals of Culture. (n.d.). European Commission. *Culture and Creativity*. Retrieved from <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture>
- Final Communiqué B5+1 Forum: Advancing Business Partnership for Regional Prosperity Almaty, Kazakhstan. (2024). *Center for International Private Enterprise (CIPE)*. Retrieved from <https://www.cipe.org/b51-final-communique/>
- Forbes included Uzbekistan in the list of the 50 best tourist destinations in 2022. (2022, January 24). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/forbes-vklyuchil-uzbekistan-v-spisok-50-luchshix-turisticheskix-napravleniy-v-2022-godu>
- Global Gateway. Key areas of partnership. (n.d.). European Commission. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en
- Global Gateway: €10 billion commitment to invest in Trans Caspian Transport Corridor connecting Europe and Central Asia announced at Investors Forum. (2024, January 29). *European Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_24_501
- Joint Roadmap for Deepening Ties between the EU and Central Asia. (2023, October 23). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14587-2023-INIT/en/pdf>
- Khiva is a tourist city of the Islamic world. (2024, March 6). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/xiva---turisticheskii-gorod-islamskogo-mira>
- MOST: Model for Sustainable Tourism in Central Asia. (n.d.). *Eurasian Tourism Association*. Retrieved from <https://eurasian-tourism.com/en/project-most/>
- Negotiations were held with the UN on Tourism on the implementation of Uzbekistan's initiatives in the field of tourism. (2024, May 17). *Yangi O'zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/sostoyalis-peregovor-s-oon-po-turizmu-po-realizatsii-initsiativ-uzbekistana-v-sfere-turizma>
- Newlands, R., & Wressnig, F. (2020). *Training Handbook for Silk Road Heritage Guides, second revised and extended edition*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, France.
- O'zbekiston prezidenti MO va YeI o'rtasidagi muloqot doirasida qator tashabbuslarni ilgari surdi. (2023, June 3). *Gazeta.uz*. Retrieved from <https://www.gazeta.uz/oz/2023/06/03/ca-eu/>

- President Voices Several Important Initiatives at the 25th Session of the World Tourism Organization General Assembly. (2023, October 16). *President of the Republic of Uzbekistan*. Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/6764>
- Samarkand was included in the “Turkic tourist Corridor”. (2022, February 18). *Yangi O‘zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/samarkand-vklyuchili-v-tyurkskiy-turisticheskiy-koridor>
- Silk Roads Heritage Corridors in Central Asia. (2023, 1 January). *UNESCO*. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/silk-roads-heritage-corridors-central-asia>
- Silk Roads: Zarafshan-Karakum Corridor. (n.d.). *UNESCO. World Heritage Convention*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/1675>
- Silk-Road CBT initiative – Connecting Central Asian Community-Based Tourism and European Markets. (n.d.). *EU Central Asia Invest*. Retrieved from <https://eu-cai.org/about-the-eu-central-asia-invest-programme/cai-grantees/currently-ongoing-projects/silk-road-cbt-initiative-connecting-central-asian-community-based-tourism-and-european-markets/>
- The 25th session of the General Assembly of the World Tourism Organization will be held in Samarkand. (2022, December 27). *Yangi O‘zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/v-samarkande-proydet-25-ya-sessiya-generalnoy-assamblei-vsemirnoy-turistskoy-organizatsii>
- The EU strategy on Central Asia: Towards a new momentum? (2024, April 26). *Think Tank. European Parliament*. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762300/EPRS_BRI\(2024\)762300_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762300/EPRS_BRI(2024)762300_EN.pdf)
- The Samarkand Declaration on Silk Road Tourism. (1994, October 5). Retrieved from <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2019-11/samarkanddeclaration1994new.pdf>
- The UNESCO Silk Roads Programme. (n.d.). *UNESCO*. Retrieved from <https://en.unesco.org/silkroad/unesco-silk-roads-programme-0>
- USAID launches new business support project in Uzbekistan. (2024, March 15). *Yangi O‘zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/usaidd-zapuskaet-novy-proekt-po-podderjke-biznesa-v-uzbekistane->
- Uzbekistan – Kyrgyzstan: issues of organizing joint tours and expanding cooperation in the region were discussed. (2023, November 17). *Yangi O‘zbekiston*. Retrieved from <https://yuz.uz/en/news/uzbekistan---krgzstan-obsujden-vopros-organizatsii-sovmestnx-turov-i-rasshireniya-sotrudnichestva-po-regionu>
- Uzbekistan initiates declaration of 2027 International Year of Sustainable and Resilient Tourism. (2024, February 28). *Gazeta.uz*. Retrieved from <https://www.gazeta.uz/en/2024/02/28/un-tourism/>

CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)